

Planinska zveza Slovenije

Komisija za varstvo gorske narave

Usposabljanje za naziv: VARUH GORSKE NARAVE

Seminarska naloga

# PO POTEH VINSKE GORE - PREDSTAVITEV NARAVNIH IN KULTURNIH ZNAMENITOSTI

---

2012

Mentor: Dušan Klenovšek

Avtor: Miran Šander  
Planinsko društvo Vinska Gora

|                                                                                 |    |
|---------------------------------------------------------------------------------|----|
| Uvod .....                                                                      | 4  |
| Predstavitev območja.....                                                       | 4  |
| Naselja .....                                                                   | 4  |
| Lega, tektonika, geologija in morfologija .....                                 | 4  |
| Kulturna krajina, raba tal in poselitev .....                                   | 5  |
| Predstavitev znamenitosti in zanimivosti Vinske Gore .....                      | 5  |
| Sistematika opisov.....                                                         | 5  |
| Naravne znamenitosti v povezavi s kulturno dediščino .....                      | 6  |
| Šentjanška peč, cerkev Sv. Janeza s Šentjanškim potokom in »rimsko cesto« ..... | 6  |
| Temnjaški vrelec in dolina mlinov .....                                         | 7  |
| Grilova domačija s starim pušpanjem - hiša Lipje 29 .....                       | 8  |
| Obora divjadi Lamperček s staro lipo .....                                      | 9  |
| Naravne znamenitosti .....                                                      | 9  |
| Gonžarjeva peč .....                                                            | 9  |
| Izvir v Bevčah .....                                                            | 9  |
| Temnjaška jama.....                                                             | 9  |
| Temnjaška zijalka.....                                                          | 9  |
| Brezno belih pajkov .....                                                       | 9  |
| Osrečanova Zvonica.....                                                         | 9  |
| Kulturne znamenitosti .....                                                     | 10 |
| Graščina Dobrova, Črnova 38.....                                                | 10 |
| Domačija Lipje 32 .....                                                         | 10 |
| Zidanica Lipje 33 .....                                                         | 10 |
| Domačija Vinska Gora 24.....                                                    | 10 |
| Kozolec na domačiji Vinska Gora 23.....                                         | 10 |
| Hiša Loka pri Dobrni 7 .....                                                    | 10 |
| Kašča na domačiji Loka pri Dobrni 8.....                                        | 10 |
| Hiša Loka pri Dobrni 4 .....                                                    | 10 |
| Hiša Pelska 42.....                                                             | 11 |
| Kašča na domačiji Črnova 13 .....                                               | 11 |
| Sušilnica za sadje na domačiji Pirešica 23 .....                                | 11 |
| Druge zanimivosti .....                                                         | 11 |
| Dom lovsko športnega društva na Lopatniku.....                                  | 11 |
| Turistična kmetija Tuševo.....                                                  | 11 |

|                           |    |
|---------------------------|----|
| Zaključek.....            | 12 |
| Literatura in viri: ..... | 13 |

## Uvod

Okoli Vinske Gore poteka krožna planinska pot. Vodi mimo več naravnih in kulturnih zanimivosti, ki jih lahko srečamo na poti ali v njeni bližnji okolici. Nekatere od znamenitosti so dobro poznane širši javnosti, kot na primer Gonžarjeva peč ali cerkev Sv. Janeza na Šentjanški peči, druge pa manj ali pa so skoraj neznane. Na spletni strani planinskega društva Vinska Gora obstaja podroben opis poti, ki se osredotoča na orientacijo v prostoru, razglede, orientacijske točke in čas potreben za hojo. Opis se ne ukvarja s podrobnejšo predstavitev posameznih znamenitosti.

Osnovni namen seminarske naloge je strnjena in primerljiva predstavitev naravnih in kulturnih značilnosti ter znamenitosti na območju Vinske Gore in njene okolice. V nalogi so obravnavane vse znamenitosti znotraj krožne vinskogorske planinske poti in tiste zunaj nje ki so v smiselnem dosegu in bistveno ne podaljšujejo obhodnega časa poti.

Predvidevam, da bo mogoče nalogo s pomočjo drugih članov društva in krajanov Vinske Gore kasneje preveriti, nadgraditi in oblikovati v vodnik po vinskogorski planinski poti.

## Predstavitev območja

### Naselja

Krajevna skupnost Vinska Gora v jugovzhodnem delu občine Velenje, na meji z občinama Dobrna in Žalec ter zajema naslednja naselja iz registra prostorskih enot (RPE):

1. Črnova
2. Janškovo selo
3. Lipje
4. Lopatnik
5. Pirešica
6. Prelska
7. Vinska Gora

Skozi kraj poteka regionalna cesta, ki povezuje mesti Celje in Velenje ter s tem tudi Šaleško in spodnjo Savinjsko dolino. Poleg zgoraj naštetih naselij se na obravnavani prostor glede na geomorfološke značilnosti navezuje še naselje Bevče, ki sicer ni del vinskogorske krajevne skupnosti.

### Lega, tektonika, geologija in morfologija

Geološko Vinska gora leži na območju šoštanjkega preloma, ki poteka od Smrekovca preko Šaleške doline, Vinske Gore, Dobrne vse do Rogaške Slatine. Gre za enega mlajših tektonskih prelomov v slovenskem prostoru, ki je nastajal v poznem terciarju (pliocenu), v času ko je zaradi ugrezanja tal nastajal tudi lignit, ki ga še danes kopljejo v Šaleški dolini. Ob prelomu se nahaja tudi nekaj znanih zdravilišč z vreli termalne (Topolšica, Dobrna) in mineralne vode (Rogaška).

Osnovna geomorfološka značilnost Vinske Gore je reliefni rob z Gonžarjevo pečjo (594 m), ki s svojo lego sledi šoštanjki prelomu in deli prostor na dva dela. Sam reliefni rob in hribovje nad njim (Ramšakov vrh 970 m, Radojč 937 m, Vinska gora 798 m in Temnjak 806 m) tvorijo predvsem trši mezozojski karbonati. Hribovje se proti severu navezuje na masiv Paškega Kozjaka. Pod Reliefnim robom se nahaja prisojno pobočje, ki postopno prehaja v mikroreliefno zelo razgiban dolinski svet z

grapami in gričevjem na jugu (Petelinjek 489 m, Dolina 507 m, Razgorce 431 m, Lipnik 486 m). Ravnin je malo, izrazitejše se pojavijo samo v okolice jedra Vinske Gore, v Prelski, na Spodnji Črnovi ter na meji med Zgornjo Črnovo in Bevčami. V dolinsko gričevnatem delu geološko podlago tvorijo mehkejši terciarni sedimenti. Na jugozahodnem delu dolinskega območja se nahaja gričevje sestavljeno iz oligocenskih tufov in drugih vulkanskih kamnin, na skrajnem jugu pa območje Vinske Gore meji na obronke ponikovskega krasa.

### **Kulturna krajina, raba tal in poselitev**

Osrednji poselitveni prostor območja (Vinska Gora, Prelska, Pirešica, Lipje, Bevče, Janškovo selo) je prisojno pobočje pod reliefnim robom z razgibanim dolinskim dnom. Ruralno urbana poselitev se meša s kmetijsko rabo prostora. Tako nižinsko terciarno in oligocensko gričevje na jugu (Črnova) kot tudi karbonatno hribovje nad reliefnim robom na severu (Lopatnik) je poraščeno pretežno z gozdom in poseljeno s samotnimi kmetijami. Sicer grudasta zemljiška delitev (posest sestavljena iz manjših parcel v razpršeni legi) na hribovitem območju že povzema značilnosti celkov (posest, ki v enem geometrično nepravilnem kosu obdaja samotno kmetijo).

V preteklosti je bila poselitev kmetij osrednjega prisojnega pobočja nekoliko bolj skoncentrirana v gručastih zaselkih, kot linearno razložena poselitev pa so izstopale predvsem viničarije. Raba tal na pobočju je bila bistveno bolj vinogradniška kot danes, z grapami potokov razgibano dolinsko dno pa je bilo posejano z njivami travniki ter hmeljišči in bistveno manj poseljeno kot danes. Nekdanjo strukturo poselitve in rabe prostora je danes, vsaj delno, še vedno mogoče razbrati na območju Prelske.

Napad trtne uši konec 19. Stoletja, ki je močno prizadel vinograde ter opuščanje hmeljarstva in razmah poseljevanja po drugi svetovni vojni so procesi, ki so močno vplivali na spreminjanje kulturne krajine. Viničarije brez vinogradov so se postopno spremenile v stanovanjske hiše, zraslo je novo jedro Vinske Gore z novo podružnično šolo in večnamenskim domom. Poselitev se je močno zgostila. Iz več ruralnih zaselkov je nastalo veliko suburbano spalno naselje, ki je porušilo podobo nekdanje kulturne krajine, hkrati pa zaradi pomanjkljivo načrtovane urbanizacije ni vzpostavilo novih krajinskih kvalitiet.

## **Predstavitev znamenitosti in zanimivosti Vinske Gore**

### **Sistematika opisov**

Osnovni podatki o naravni dediščini so bili povzeti po spletni bazi podatkov »Naravovarstveni atlas« Zavoda RS za varstvo narave, vir osnovnih podatkov za kulturno dediščino je bila spletna baza podatkov »Register nepremične kulturne dediščine« Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Opisi povzeti po obeh omenjenih bazah podatkov so sistematično primerljivi in se začenjajo odvisno od vrste znamenitosti z evidenčno številko naravne dediščine (ID ...) oziroma evidenčno številko kulturne dediščine (EŠD ...).

Poleg obeh formalnih virov podatkov so v opise vključeni tudi podatki iz drugih virov, kjer so bili ti na voljo.

## Naravne znamenitosti v povezavi s kulturno dediščino

Kar nekaj naravnih znamenitosti je povezanih s kulturno dediščino in jih je zato smiselno opisati celovito, v ločenem poglavju. Zaradi kompleksnosti in večplastnega pomena omenjenih vrednot so predstavljene na prvem mestu.

### **Šentjanška peč, cerkev Sv. Janeza s Šentjanškim potokom in »rimsko cesto«**

Vse v naslovu omenjene znamenitosti so povezane z začetki poseljevanja obravnavanega prostora in oblikovanjem starega jedra Vinske Gore.

**Skala pod cerkvijo Sv. Janeza Krstnika** je poleg Gonžarjeve peči prav gotovo najbolj prepoznavna naravna znamenitost Vinske Gore, s svojo kulturnozgodovinsko vlogo pa brez primere najpomembnejša. Vplivala je tudi na poimenovanje kraja v preteklosti. Vinska gora se je do leta 1954 uradno imenovala Št. Janž na Vinski gori, še prej pa Šentjanž na Peči in Šentjanž pri Velenju.

Nenavadno je, da skala dejansko nima ustreznega lastnega imena. Omenja se splošnimi imeni Peč, Pečina in Skala ali pa opisno kot Skala pod cerkvijo oziroma v daljši obliki Skala pod cerkvijo Sv. Janeza Krstnika. V svoji seminarski nalogi za varuha gorske narave jo Marija Lesjak temeljito predstavi in imenuje »Biser Vinske Gore«. V tej nalogi iz navedenih razlogov uvajam lastno poimenovanje Šentjanška peč.

Skala je dejansko lehnjaški vršaj, ki je nastal ob izviru Šentjanškega potoka, ko se je v vodi raztopljen apnenec odlagal na okoliških tleh poraslih z rastlinjem. Lehnjak je porozna karbonatna sedimentna kamnina. Običajno je bel ali umazano bele barve. Pojavlja se v gobastih poroznih gmotah, ki se izločajo ob izviri ali pa v rekah iz vode, ki vsebuje veliko raztopljenega kalcijevega karbonata. Nastaja v pokrajinah, ki so zgrajene iz karbonatnih kamnin (apnenca). Lahko se izloča tudi v razpokah ali kot vezivo v konglomeratih. Podobna karbonatna kamnina je travertin. Oba sta pogosta v kvartarju.

**Jama v Šentjanški peči** je med manjšimi v Sloveniji, vendar je zaradi svoje lokacije v lehnjaškem vršaju drugačna in pomembna, saj je večina doslej odkritih podzemnih jam v Sloveniji je nastala v apnencu.

V pisnih virih se Šentjanška peč z omembo krstilnice v letu 1261 pojavlja kot najstarejše poselitveno jedro na tem območju. Kasneje se na tem mestu postopno oblikuje prvotno jedro kraja Vinska Gora. Za gradnjo cerkve Sv. Janeza Krstnika ki je kasneje zrasla na mestu krstilnice so med drugim uporabili tudi lehnjak iz Šentjanške peči.

**Šentjanški potok** je na svoji kratki poti do doline v preteklosti poganjal kar sedem mlinov: Organistov mlin, Mežnarjev mlin, Kovačev mlin, Kovačeve stope, Cibrov mlin, Alekšev mlin in Krančev mlin. Danes mlinov ni več, ohranila pa se je Kovačeva hiša, ki stoji pod Šentjanško pečjo.

*Na Šentjanškem potoku so imeli že v daljni preteklosti zgrajeno vaško perišče, kamor so Šentjanžanke hodile prat perilo in vaške čveke. Požarni bazen je vseboval zalogo vode za slučaj požara. Napajalno korito je služilo za napajanje živine. Voda v kapelici je bila priročna vsem žejnim mimoidočim. (vir: spletna stran KS Vinska Gora, opis krajevnih zanimivosti)*

Nekoliko jugozahodno od Šentjanške peči se nahaja arheološko najdišče, kjer je mogoče naleteti na ostanke nekdanje ceste, ki je vodila do poselitve na peči v preteklosti.

### ***Šentjanška jama na Peči 1***

ID 44719, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Spodmol . Kota vhoda 455 m, dolžina 12 m, globina 5 m.

### ***Šentjanška jama na Peči 2***

ID 44720, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Jama z breznom in etažami, poševna jama, znana tudi kot Jama pod cerkvijo Sv. Janeza. Kota vhoda 455 m, dolžina 17 m, globina 5 m.

### ***Cerkev Sv. Janeza Krstnika***

EŠD 3027, umetnostna zgodovina, sakralna stavbna dediščina. Cerkev v jedru iz 15. stol., močno predelana v baroku in 19. stol. Sestavljata jo ladja s poligonalno zaključenima kapelama in triosminsko zaključeni prezbiterij z zakristijo. Oprema iz 18. stol. Cerkev stoji na platoju severno nad naseljem Vinska Gora.

### ***Hiša Vinska Gora 7, Kovačeva hiša***

EŠD 27288, etnologija, profana stavbna dediščina. Hiša prvotno pravokotnega tlorisa je sedanjo podobo s prizidkom in členjeno fasado dobila konec 19. stoletja. Pod sedanjimi ometi se kažejo obris poslikav svetnikov. Hiša stoji v sklopu domačije, na desnem bregu Šentjanškega potoka, južno od cerkve sv. Janeza Krstnika.

### ***Arheološko najdišče Spodnje Lipje »rimska cesta«***

EŠD 21513, arheologija, arheološka dediščina. Ostanki cestišča iz lomljencev apnenca širine do 3,5 m, vidni na dveh odsekih v dolžini 22,5 in 28 m. Ustno izročilo govori o rimski cesti; datacija ni gotova, najverjetneje srednji ali novi vek. Ostanki cestišča so jugozahodno od cerkve sv. Janeza Krstnika.

### ***Temnjaški vrelec in dolina mlinov***

Potok Temnjaški vrelec se v virih navaja tudi kot Ponikva in Potoški vrelec, voda v njem naj bi bila topla. Najdeni so bili ostanki lesenih cevi, po katerih naj bi bila včasih napeljana voda na Kačji grad.

Temnjaški vrelec je bil včasih poln vode in je poganjal sedem mlinov (po nekaterih virih trinajst mlinov): Gregorjev mlin (spremenjen v počitniški objekt), Petračev mlin, Sadjevšekov mlin, Zgornji Vovkov mlin (ohranjen in obnovljen), Spodnji Vovkov mlin (ohranjen), Gorjačev mlin (ruševina) in Brecljev mlin (ruševina). Mlini so delovali vse do večera, 5. junija 1954, ko je nastalo veliko neurje. Vode Hudinje, Dobrnice in njunih pritokov so si ob ovinkih kopale novo strugo, izpodjedale bregove, odnašale mostove, mline in žage.

Najbolj ohranjen v Dolini mlinov je zgornji Vovkov mlin, ki je bil leta 2007 obnovljen, v preteklosti je mlel žito za potrebe Kačjega gradu.

### ***Temnjaški vrelec***

ID 740, hidrološka naravna vrednota lokalnega pomena. Izvir južno od Loke pri Dobrni.

### ***Domačija Lokovina 36***

EŠD 15074, etnologija, profana stavbna dediščina. V sklopu gručaste domačije srednjega kmeta stojijo: pritlična zidana hiša (1889), dvojni kozolec (sreda 19. stol.), pritlični leseni mlin (1878), nadstropni zidani mlin (konec 18. stol.) in marof. Domačija leži ob gozdnem robu, ob potoku Temnjaški vrelec. Poslopja so razporejena v gruči.

### ***Mlin I na domačiji Lokovina 36 (Vovkov mlin)***

EŠD 15073, etnologija, spomenik profane stavbne dediščine. Nadstropen zidan mlin s somerno dvokapnico, krito z opeko je nastal na prehodu 18. v 19. stol. Ohranjen je mlinski mehanizem za mletje pšenice in koruze. Nad vhodom je prizidek za mlinarjevo sobo. Mlin stoji v sklopu domačije Lokovina 36, v gozdu, ob desnem bregu potoka Temnjaški vrelec.

### ***Mlin II na domačiji Lokovina 36***

EŠD 8127, etnologija, spomenik profane stavbne dediščine. Pritličen lesen mlin z letnico 1878 na vhodu. Ohranjene so stope za prhanje prosa in mlinski kamni za mletje koruze in ovsa. Konstrukcija je obita s pokončnimi deskami, somerna dvokapnica je krita z opeko.

### ***Petračev mlin***

EŠD 28805, etnologija, profana stavbna dediščina. Pritlična, nepodkletena zidana stavba pravokotnega tlorisa. Zidana je iz kamna, poleg mlinskega je v njem tudi bivalni del. Streha je somerna dvokapnica, krita z bobrovcem. Mlin je iz osemdesetih let 19. stol. Mlin stoji med potokom Temnjaški vrelec in gozdno potjo. Je brez hišne številke (prej Lokovina 37).

### ***Gregorjev mlin***

EŠD 26589, etnologija, profana stavbna dediščina. Ob breg prislunjena, vrhkletna zidana stavba je pravokotnega tlorisa. Streha je somerna dvokapnica, krita z opečnim zareznikom. Mlin iz sredine 19. stol. je v kletnem nivoju. Mlin stoji na samem, ob levem bregu potoka Temnjaški vrelec. Do mlina vodi gozdna pot od domačije Lokovina 36 proti severu.

### ***Grad Kačnik (Kačji grad, Stari grad)***

EŠD 4374, umetnostna zgodovina, arheologija, spomenik profane stavbne dediščine. Grajska razvalina, jedro je nastalo v obdobju zgodnje gotike, zadnje prezidave so iz obdobja renesanse. Vedutno izpostavljena lokacija na vrhu skalne kope v naselju Lokovina nad Dobrno.

### ***Grilova domačija s starim pušpanjem - hiša Lipje 29***

Grilova domačija je v ekomuzej preurejena stara viničarija na nekdanjem vinorodnem pobočju Lipja pri Velenju. V sklop domačije sodijo hiša, gospodarsko poslopje, vinograd, travnik in sadovnjak. Poleg hiše je vodnjak, ob hiši je manjši zelenjavni vrt. Ob vinogradu raste izjemno velik grm pušpana, katerega starost je na osnovi meritev ocenjena na 300 do 400 let (Kugonič, Raziskovalni tabor Vinska Gora 1997). Nižje je vzorno urejen zeliščni vrt z več kot sto primerki zelišč. Urejajo ga člani Društva zeliščarjev Velenje. Tudi v sadovnjaku rastejo le stare sorte jablan. Da je kmetovanje uspešno, poskrbijo čebelice iz čebelnjaka, ki pridno opravljajo svoje poslanstvo. Visoka šola za varstvo okolja Velenje želi območje Grilove domačije v prihodnosti uporabljati kot učni prostor za permakulturo.

EŠD 11148, etnologija, spomenik profane stavbne dediščine. Vrhkletna delno zidana delno lesena stavba s krajšo fasado potisnjena v breg. Tip hiše s črno kuhinjo, zgrajena sredi 19. stol., krita s slamnato streho (baza podatkov Registra nepremične kulturne dediščine navaja zastarel podatek, o kritini s »salonitno valovnico«). Hiša s pripadajočim zemljiščem stoji v nekdanjem močno razvitem vinogradniškem območju raztresenega naselja, na skrajnem jugozahodnem robu pobočja pod Ramšakovim vrhom.

### **Obora divjadi Lamperček s staro lipo**

Pred vhodom stoji po navedbi vira okrog 500 let stara lipa, ki ni vpisana v registrih naravne ali kulturne dediščine, je pa ne glede na to častitljiv primerek svoje vrste. (če lahko, dodajte obseg debla v višini 1,30m) Obora divjadi zavzema 14 ha površja in na njej danes redijo okrog 120 glav jelenjadi, lopatarjev in muflonov. Na Domačiji je urejena lovska soba z mnogimi trofejami različnih divjih živali, obiskovalcem pa ponudijo tudi divjačinske salame in druge domače dobrote.

## **Naravne znamenitosti**

Vse hribovje severno nad Vinsko Goro ki zajema Radojč, Ramšakov vrh, Vinsko goro in Temnjak in se navezuje na širše območje Paškega Kozjaka je v bazi podatkov Zavoda RS za varstvo narave opredeljeno kot območje pričakovanih naravnih vrednot zaradi karbonatne podlage.

### **Gonžarjeva peč**

ID 739, geomorfološka naravna vrednota lokalnega pomena. Pečine vzhodno od naselja Lipje.

Pečino, ki je dobila ime po bližnji Gonžarjevi domačiji, gradi enoličen krušljiv svetlo siv triasni dolomit. Mogočna stena je nastala kot posledica premikanja ob tektonskem prelomu. S svojo podobo, dimenzijami in nadmorsko višino 575 m predstavlja najbolj vpadljivo dominantno Vinske Gore. Po njenem obrobku vodi planinska pot. Z njenega vrha je čudovit razgled na Savinjsko in Šaleško dolino, Celjsko kotlino, Kamniško pogorje in še kam. Vznožje skale skriva v sebi tudi legende o Romih.

Zavarovana plezalna pot (Učni poligon) poteka direktno po južnih stenah osrednjega dela peči od vznožja stene do razgledišča, kjer se združi s pohodno potjo.

Pod Gonžarjevo pečjo je domačija Najgolčan, kjer zbirajo stara kmečka orodja.

### **Izvir v Bevčah**

ID 46417, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Jama občasni izvir. Kota vhoda 420 m, dolžina 8 m, globina 4 m.

### **Temnjaška jama**

ID 48793, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Jama z breznom in etažami, poševna jama. Kota vhoda 510 m, dolžina 24 m, globina 9 m.

### **Temnjaška zijalka**

ID 48921, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Spodmol, poznan tudi pod imenom Gorjančeva zijalka. Kota vhoda 482 m, dolžina 9 m, globina 1 m.

### **Brezno belih pajkov**

ID 41276, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Poševno ali stopnjasto brezno. Kota vhoda 825 m, dolžina 25 m, globina 18 m.

### **Osrečanova Zvonica**

ID 41832, podzemna geomorfološka naravna vrednota državnega pomena. Poševno ali stopnjasto brezno. Kota vhoda 670 m, dolžina 154 m, globina 81 m.

## **Kulturne znamenitosti**

### **Gračina Dobrova, Črnova 38**

EŠD 16289, umetnostna zgodovina, zgodovina, profana stavbna dediščina. Nadstropna stavba pravokotnega tlorisa s štirikapno streho in ohranjenimi historičnimi elementi: oboki, portal, stavbno pohištvo, elementi dekorativne poslikave. Dvor, omenjen 1415, je bil na začetku 17. stol. prezidan v graščino. Stavba stoji na rahli vzpetini v razloženem naselju Črnova.

### **Domačija Lipje 32**

EŠD 15827, etnologija, profana stavbna dediščina. Domačijo v gruči sestavljajo hiša, gospodarsko poslopje, svinjak in toplar. Poslopja so razporejena z daljšo fasado vzporedno s plastnicami. Posebnost domačije predstavlja vrhhlevni tip hiše. Prva polovica 19. stol., prva polovica 20. stol. Opuščena domačija stoji pod Gonžarjevo pečino, na skrajnem jugozahodnem robu pobočja pod Ramšakovim vrhom.

### **Zidanica Lipje 33**

EŠD 15834, etnologija, profana stavbna dediščina. Vrhkletna zidana stavba s črno kuhinjo, postavljena s krajšo fasado v breg. Zidanica stoji v sklopu domačije Lipje 32, v razloženem naselju, pod Gonžarjevo pečino, na skrajnem jugozahodnem robu pobočja pod Ramšakovim vrhom.

### **Domačija Vinska Gora 24**

EŠD 27287, etnologija, profana stavbna dediščina. Gručasto domačijo sestavljajo pritlična zidana hiša, v kateri je bila do 2. svetovne vojne gostilna, nadstropen zidan marof s prislonjenim kozolcem, hmeljska sušilnica, toplar in zidana klet. Opremo nekdanje gostilne hrani Muzej Velenje. Domačija leži ob glavni cesti Celje-Velenje.

### **Kozolec na domačiji Vinska Gora 23**

EŠD 16381, etnologija, profana stavbna dediščina. Lesen kozolec na dva para oken je postavljen na betonskih podstavkih. Ima dvojne, polkrožne podporne ročice. Zatrejni del je opažen z deskami, ki so v spodnjem delu polkrožno rezljane. Na tramu letnica 1818. Dvokapnica je krita z opečnim zareznikom. Toplar stoji vzporedno z regionalno cesto Celje-Velenje, ob gospodarskem poslopu na domačiji Vinska Gora 23.

### **Hiša Loka pri Dobrni 7**

EŠD 26592, etnologija, profana stavbna dediščina. Pritlična nepodkletena kamnita hiša s podolžnim tlorisom ima ohranjeno tradicionalno tlorisno zasnovo s predelano kuhinjo. Streha je somerno dvokapna, krita z opeko. Hiša stoji v severozahodnem delu razloženega naselja.

### **Kašča na domačiji Loka pri Dobrni 8**

EŠD 28897, etnologija, profana stavbna dediščina. Ob breg prislonjena, dvocelična kašča je v celoti podkletena. Zidana je s kamnom, na portalu je letnica 1842. Na glavni fasadi sta dve prazni okenski polji. Somerno dvokapna streha je krita z betonskim zareznikom. Kašča stoji v okviru domačije Loka pri Dobrni 8, v severnem delu naselja Loka pri Dobrni.

### **Hiša Loka pri Dobrni 4**

EŠD 26591, etnologija, profana stavbna dediščina. Kamnita, pritlična, podolžna in podkletena hiša ima ohranjeno tlorisno zasnovo in zunanjo podobo. Streha je somerna dvokapnica, krita z opeko. Hiša stoji pod gozdnim robom, v osrednjem delu razloženega naselja.

### **Hiša Prelska 42**

EŠD 16378, etnologija, profana stavbna dediščina. Vrhkletna stavba pravokotnega tlorisa je s krajšo fasado postavljena v breg. Spodaj kamnita, zgoraj grajena iz hrastovih tesanih brun z vogalnimi spoji na lastovičji rep. Na tramu letnica 1761. Prvotno slamnato streho pokriva cementni zareznik. Hiša stoji severovzhodno od jedra naselja Prelska.

### **Kašča na domačiji Črnova 13**

EŠD 26928, etnologija, profana stavbna dediščina. Enocelična vrhkletna stavba pravokotnega tlorisa iz druge polovice 19. stol., ima zidano klet in kaščo iz tesanih brun. Vzдолž glavne fasade je gank. Ob desni stranski fasadi je prizidana lesena drvarnica. Ostrešje je oblike nemškega rušta. Kašča stoji v sklopu domačije Črnova 13, ob cesti, v zaselku Spodnja Črnova.

### **Sušilnica za sadje na domačiji Pirešica 23**

EŠD 20938, etnologija, profana stavbna dediščina. Sušilnica, paštva, je pritlična lesena stavba iz polkrožnih brun, ki se na vogalih povezujejo z utorom na križ. Postavljena je na kamnitih temeljih. Dvokapna streha, ki se podaljšuje nad odprto lopo, je krita z bobrovcem. Sušilnica stoji vzhodno od jedra domačije Pirešica 23, ob meji z naseljem Vinska Gora.

## **Druge zanimivosti**

### **Dom lovsko športnega društva na Lopatniku**

Dom je last lovsko športnega društva in so ga pred kratkim povečali ter uredili. V spodnjih prostorih nameravajo urediti računalniško vodeno strelišče. V srednji etaži je sejni prostor. Prostore je mogoče najeti za umirjena srečanja. V jesenskem času pripravijo kosanjev piknik v sodelovanju z drugimi društvi.

### **Turistična kmetija Tuševo**

Se nahaja na nadmorski višini 619 m. Na kmetiji živi mlada petčlanska družina, ki večino hrane za goste pridelata doma. Dostop do kmetije je možen iz velenjske in vinskogorske smeri po asfaltnih poteh. Na Tuševem imajo na voljo 5 sob s skupaj 15 ležišči. Postrežejo z domačim kruhom, gobovo juho, ajdovimi žganci, domačimi kolinami, divjačinskimi jedmi in čudovitim jabolčnim ali skutinim zavitkom, štruklji in potico. Žejnemu ponudijo jabolčni sok, borovničevac. Imajo urejeno igrišče za košarko in nogomet in razna igrala. Jezditi je mogoče tudi konja ponija.

## **Zaključek**

Pokazalo se je, da so nekatere znamenitosti v zavesti ljudi živo prisotne, druge obstajajo samo v bazah podatkov pristojnih služb tretje pa so v zavesti ljudi pomembne, v formalnih registrih pa niso zabeležene oziroma za pravno varovanje niso zanimive.

Naloga je predvsem zaradi mojih osebnih časovnih omejitev zastavljena kot tekstovni katalog in bi jo v prihodnje želel nadgraditi tudi z ustreznim slikovnim in kartografskim gradivom ter si vzeti več časa ta pridobivanje novih informacij ter raziskavo dodatnih virov, tako da bi v končni fazi lahko nastal kvaliteten vodnik »Po poteh vinske gore«, pri tem računam na pomoč kolegov v društvu kot tudi ostalih krajanov Vinske Gore.

## **Literatura in viri:**

VINSKA GORA - ZBORNIK RAZISKOVALNEGA TABORA v letih 1997 in 1998, Zbirka Okolje – tretji zvezek; Velenje, Erico Velenje – Inštitut za ekološke raziskave Velenje, februar 1999;

NARAVA V GORSKEM SVETU, učbenik PZS, tretja dopolnjena izdaja; Ljubljana, PZS, 2006

VELENJE : RAZPRAVE O ZGODOVINI MESTA IN OKOLICE; Velenje, Mestna občina Velenje, 1999

Internetni viri:

Agencija RS za okolje, Atlas okolja in GIS spletne storitve <http://www.arso.gov.si/>

Naravovarstveni atlas <http://www.zrsvn.si/sl/>

Geopedia – interaktivni spletni atlas in zemljevid Slovenije <http://www.geopedia.si/>

Register nepremične kulturne dediščine <http://giskds.situla.org/giskd/>

Planinsko društvo Vinska Gora <http://pd-vg.venje.si/>

Krajevna skupnost Vinska Gora <http://www.vinskagora.si>

Terme Dobrna <http://www.terme-dobrna.si/>

Wikipedija - prosta enciklopedija [http://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna\\_stran](http://sl.wikipedia.org/wiki/Glavna_stran)